

# ROBERT MACFARLANE SUNT RÂURILE VII?

Traducere din limba engleză  
de Ramona-Elena Lupu

POLIROM  
2026

Robert Macfarlane, *Is a River Alive?*

Copyright © Robert Macfarlane, 2025  
All rights reserved

© 2026 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: *Meander* © Stanley Donwood, 2024

[www.polirom.ro](http://www.polirom.ro)

Editura POLIROM

Iași, Bd. Carol I nr. 4, P.O. BOX 266, 700505

București, Bd. Gheorghe Șincai nr. 9A, bl. 3A,

sc. A, et. 6, ap. 18, sector 4, 040312, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

MACFARLANE, ROBERT

*Sunt râurile vii?* / Robert Macfarlane; trad. din lb. engleză de Ramona-Elena Lupu. – Iași: Polirom, 2026

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-630-344-459-8

I. Lupu, Ramona-Elena (trad.)

502

Printed in ROMANIA

# Cuprins

|                                                                      |     |
|----------------------------------------------------------------------|-----|
| Prolog. Izvoarele . . . . .                                          | 9   |
| Introducere. <i>Anima</i> . . . . .                                  | 21  |
| Partea I. Râul Cedrilor ( <i>Ecuador</i> ) . . . . .                 | 45  |
| Izvoarele ( <i>Iarna</i> ) . . . . .                                 | 131 |
| Partea a II-a. Fantome, monștri și îngeri ( <i>India</i> ) . . . . . | 137 |
| Izvoarele ( <i>Primăvara</i> ) . . . . .                             | 217 |
| Partea a III-a. Râul viu ( <i>Nitassinan/Canada</i> ) . . . . .      | 223 |
| Epilog. Izvoarele ( <i>Toamna</i> ) . . . . .                        | 343 |
| Glosar . . . . .                                                     | 349 |
| Note . . . . .                                                       | 359 |
| Bibliografie selectivă . . . . .                                     | 375 |
| Mulțumiri și continuări . . . . .                                    | 397 |
| Index . . . . .                                                      | 415 |

Suntem cu douăsprezece mii de ani în urmă. Un râu se naște.

Într-o adâncitură de la poalele unui deal presărat cu cremene albă ca laptele se adună pentru prima dată niște apă care iese printr-o crăpătură din calcar – și își vede de drum. Tot iese și curge zile în șir, apoi ani, apoi decenii și secole, și se uită la ea luna plină din iunie și soarele roșiatic de iarnă, e urmărită pe orice vreme, o privesc cerbii înalți de doi metri, îi fac strajă uliii și vulpile, pe lapoviță și pe grin-dină, e privită de bourii mari, de peste trei metri.

Apa acestui izvor a fost mai întâi zăpadă. S-a așezat, s-a topit, s-a scurs lent în pământ, după care a izvorât aici, la suprafață – un firisor argintiu ce se agită neistovit, vălurindu-și iazul cu șoaptele și murmurele sale.

În anii petrecuți în pământ apa s-a purificat. E transparentă ca sticla și are o nuanță albastruie. Mai la nord, ghețarii se retrag, dar nu pentru că așa vor: lobi enormi de cristal și prore de gheață care trosnesc pe măsură ce vremea tot mai caldă îi împinge spre ultimele lor sălașuri la altitudini mari. Calota glaciară lasă în urmă teren erodat, vaste întinderi de rocă de bază cu brazde adânci, lacuri glaciare și morene. Dispare o povară enormă, iar pământul se ivește, ușurat. Ghețarii sunt urmați îndeaproape spre nord de copaci: mai întâi de mesteceni și aluni, apoi de răchite care umplu depresiunile. La vale, spre sud, înghețul aprig a cedat

în cele din urmă: apa poate să pătrundă adânc în pământ, să satureze stratul acvifer – și să facă acest izvor să curgă la poalele dealului.

Izvorul devine pârâu, apoi râu, și toate trei caută marea.

Acum suntem cu opt mii de ani în urmă, în perioada când înflorește teiul. O pădure virgină de tei se întinde până pe coastele dealului, aproape de iazul creat de izvor. Alimentat de ploi, pârâul se grăbește spre mare: îl ajută forța gravitațională sau un fel de dor. Cursul de apă se unește cu râul care formează meandre largi spre gura de vărsare unde, în sfârșit – printre plaje arămii –, ajunge la ocean și e descompus în valuri de maree și de vânturi.

Niște umbre se mișcă printre copacii din jurul izvorului: iată oameni ajunși aici pentru prima dată, atrași de locul în care se naște apa. Izvorul devine un punct de reper în preumblările lor, un magnet ciudat aflat pe traseul sinuos al deplasărilor lor sezoniere. Aici beau, mănâncă, dorm și folosesc coarne de cerb ca să-și cioplească unelte din bulgări de cremene albi pe dinafară și albastrui la interior. Pun mânere de lemn unor lame tăioase, își fac sule și tesle, ascut burine cu care să graveze oase. Își încropesc vetre din pietre, le lasă înnegrite de foc pe stratul calcaros. Focurile lor nocturne luminează în marea singurătate a acestei întinderi nu tocmai populate, în singurătatea și mai mare a universului. Într-o noapte de iarnă, aurora boreală pâlpâie, râuri ale cerului strălucitoare, sinuoase, ce curg și se împletesc în șuvoaie, iar pe chipurile oamenilor care privesc uimiți în sus cade o lumină trandafiriu-verzuie – înainte ca totul să fie înghițit din nou de întunericul nemărginit.

Istoria se desfășoară și rapid, și lent, se răsucesce, formând spirale acolo unde curenții și contracurenții ei se întâlnesc. Ciclul vieții și al morții se tot reia – iar izvorul, așa cum face mereu, organizează în juru-i ceea ce există, impunându-se cumva asupra peisajului. Începe epoca așezărilor

umane: pe vârful unui deal, de unde se vede izvorul, se construiește și se îngrădește o așezare suficient de mare pentru vreo zece familii. Secolele trec. Așezarea e abandonată, năpădită de buruieni, înghițită de vegetație. Alți morți sunt îngropați în vechiul strat de calcar, cu tot cu obiecte funere: oale, mărgelile și coarnele curbate ale unui bour ucis cu o toporișcă ce i-a crăpat craniul fix între ochii umezi.

Filmul se derulează și mai repede. Mai trec două mii de ani: dealurile calcaroase găzduiesc din nou o fortăreață – aici se află acum un mare fort circular, apărat cu șanțuri și palisade. În pădure au mai apărut niște izvoare, nouă la număr, care alimentează două iazuri. Sacagiii băătoresc o cărare între izvoare și fort cu drumurile lor. Cultul apei se răspândește până departe. Izvoarele devin locuri sacre, unde apa transmite mesaje ce nu pot fi nici înțelese, dar nici ignorate. În această epocă apele curgătoare sunt considerate zei-tăți și numite ca atare: Dana (ulterior Dunărea), Deva (Dee), Tamesa (Tamisa), Sinnann (Shannon). Poate că și pâ râul provenit din izvoarele care pulsează la poalele dealului albicios va fi primit un nume, dar acesta nu a ajuns până la noi.

Prezentul curge la infinit în trecut. *Pax romana* aduce liniște în valea izvoarelor. Agricultorii își împart terenul. Plugurile lor de fier scot scânteii la asfințit, când dau de cremene și o sparg, încât așchiile ascuțite nu se mai deosebesc de cele cioplite de mâna omului în urmă cu patru sau cinci mii de ani. Romanii venerază driadele și naiadele. Fiecare fir de apă e unic. Sursa apei *contează*. Cursul ei *contează*. Fiecare râu are propriul caracter și vorbește propria limbă, așa că trebuie venerat într-un anumit fel. Departe, la nord, pe unde ghețarii își târâiau odată burțile, soldații batavi au construit un templu deasupra unui izvor și i l-au dedicat zeiței Coventina, al cărei nume are la bază cuvântul „gover” din celtică, însemnând „pârâiaș”. Zeiței apei i se aduc mii de daruri: monede, mărgelile din os, plumb și jais, o broșă

din cupru reprezentând șerpi de apă. Iar în fiecare an câțiva legionari se abat de la drumul drept, cu terasament, aflat la vreun kilometru depărtare și vin la apele limpezi ale izvoarelor mai tinere, ca să-și lase jos lancea și pumnalul, să-și potolească setea și să îngâne niște rugăciuni. Ei numesc acest loc Nona, după una dintre cele trei parce. Cu timpul, Nona se va transforma în Nine – Nine Wells (Nouă Izvoare). Izvoarele destinului, unde se naște un râu.

Timpul trece, istoria se repetă, iar izvoarele rămân nescacate, anotimp după anotimp. Pe rând, înfloresc porumbarul, păducelul, măceșul, salba-moale. Diverse tonuri de verde printre frunzele copacilor: carpeni, aluni, stejari și arțari. An după an, în pădurea din jurul izvoarelor bufnițele țipă din frasini și fagi. Cineva leagă cu un lanț lung un cancioc de fier de un copac de la marginea iazului, ca oamenii să poată bea din apa rece a izvoarelor.

Secolele trec. Ciuma străbate cu pași mari Europa spre apus și ajunge în zonă. Hămesită, arătându-și colții, bântuie orașul tânăr care crește în apropierea izvoarelor – Cambridge –, îi devorează locuitorii. Jumătate dintre ei mor. Jumătate de Europă moare. La malul apei, unui păducel îi merge bine, iar oamenii leagă bucăți de stofă de ramurile lui, sperând că viața apelor îi va păzi de moarte. Dar buboanele tot nu le dispar de la subsuori și vintre. O parte dintre morți sunt îngropați câte unul, cu grijă; alții sunt puși unii peste alții în șanțuri săpate în curțile bisericilor. Izvoarele însă curg mai departe, iar râul caută marea.

Suntem în anii 1530. Henric al VIII-lea rupe relațiile cu Roma și papalitatea. Reforma e în plină desfășurare, dar nu se distrug numai altare și jubee. Furia exorcizării se îndreaptă și împotriva naturii<sup>1</sup>, hotărâtă să alunge „idolatria, cel mai îngrozitor păcat dintre toate”. Grupuri de justițieri se răspândesc în toată țara și au un interes aparte pentru apele curgătoare – care pot să vindece, să binecuvânteze și să acționeze

concret. Fântânile sacre sunt astupate. În vestul țării e distrusă o capelă construită în jurul izvorului unui sfânt, făptașii jurând „să nu rămână acolo piatră peste piatră”. Unii dintre cei care fac în continuare pelerinaje la izvoare și râuri sunt arestați și trimiși în judecată. Dar lumea tot se duce la ele, uneori la adăpostul nopții, ca să lase ofrande. Pentru acești oameni, distrugerea izvoarelor de către cârmuire nu face decât să confirme puterea supranaturală a apelor care, de mii de ani, se încăpățânează să iasă în mod misterios din pământ.

Aproape trei secole mai târziu, un tânăr poet dureros de chipeș, șchiop, despre care se spune că ține un urs în încăperile sale de la universitate, înoată gol într-un lac verde alimentat de râul de lângă izvoare. Mai târziu scrie o poezie despre un coșmar în care soarele moare, Pământul înghețat e aruncat în întunericul cosmosului, iar „oceane, lacuri, fluviile toate/ Zăceau și ele mute, nemișcate”<sup>2</sup>.

Caii sunt înlocuiți de tractoare pe pantele lui White Hill (Dealul Alb), cum e numită acum colina la poalele căreia se găsesc izvoarele. Lumea e cuprinsă de război, care amenință țara. Locuitorii orașului se adună cu miile ca să sape un șanț de vreo zece kilometri în care ar trebui să cadă tancurile Wehrmachtului dacă ar ataca dinspre sud. Soldații în uniforme cenușii nu mai ajung însă aici, șanțul e astupat, iar în răstimpul de pace care urmează se construiește în apropierea izvoarelor un spital mare.

În 1967 se consemnează iarna cea mai grea: izvoarele sunt bocnă vreme de șase săptămâni și ramurile copacilor se rup sub greutatea gheții. În 1976 vine seceta cea mai grea: asfaltul se topește, izbucnesc incendii de vegetație și miliarde de afide zboară deasupra câmpurilor și orașelor ca niște nori de fum verde. Sudul este invadat de buburuze, atrase de afide. Buburuzele se așază și pe oameni, pe care îi vezi cum lucesc deodată, cu mii de insecte pe ei, de parcă

le-ar fi crescut elitre. Izvoarele seacă pentru prima dată de la retragerea ghețarilor. În acel august, în toiul secetei, se naște un băiețel; părul lui brunet va deveni în scurt timp blond.

Orașul, care se dezvoltă repede, are nevoie de multă apă: pentru canalizări, pentru spălat, pentru băut. Se forează până se ajunge la stratul acvifer și se începe alimentarea de la surse. Cantitatea de apă potabilă scade, împărțită între irigații, robinete și furtunurile de grădină. Nu mai vine aproape nimeni la izvoare, al căror debit scade tot mai mult. Pârâul rămâne neîngrijit, sufocat de alge și de lintiță. Râul devine mai lent, mai poluat. Compania care administrează apele se teme de publicitatea negativă în caz că izvoarele ar seca, așa că trimite muncitori cu excavatoare și conducte din plastic care să pună în practică un „plan de augmentare”: în izvoare se va pompa apă adusă din alte părți din sistem, pentru a le menține în viață.

În spitalul aflat la cinci sute de metri, nenumărate trupuri zac conectate la aparate de ventilație artificială, pieptul fiecăruia urcă și coboară în ritmul constant al pompelor, în sunetul monitoarelor de ritm cardiac. Aici, în pădure, izvoarele sunt și ele la terapie intensivă.

Băiatul blond, devenit între timp adult și tată pentru prima dată, s-a mutat la marginea orașului, la un kilometru și jumătate de Dealul Alb. Descoperă izvoarele abia doi ani mai târziu, așa cum au rămas uitate, ascunse într-un crâng de fagi și frasini, înghesuite între lanuri de grâu și orz, în apropiere de calea ferată. În scurt timp este fascinat de ele. Începe să le viziteze frecvent: când iese la plimbare pe jos sau cu bicicleta sau când aleargă până la pădure, uneori de trei-patru ori pe săptămână. Îi place să bea apă de izvor din căușul palmei – apa are un gust desăvârșit și finețea rece a pietrei. Descoperă că pârâul care izvorăște de aici este doar una dintre cele aproximativ două sute de ape ce trec